

TILLYKKE LÉVI-STRAUSS - OG TAK!

NIELS FOCK

Jeg vil i dag ikke tale om Lévi-Strauss som Hero! Hellere vil jeg snakke om ham som *min* Hero, som den, der i min sidste studietid bragte lys og ånd til faget og gjorde mig til antropolog, hvor jeg førhen blot havde været etnograf.

Transformationen fandt sted i foråret 1955, hvor jeg var travlt optaget af at læse til eksamen – til magisterkonferens i etnografi – og ekstra travlt, fordi jeg året før havde afsluttet et feltarbejde hos waiwaiindianerne i Amazonas. Og det materiale skulle jo også behandles og publiceres.

Vor højt respekterede lærer var overinspektøren ved Etnografisk Samling Kaj Birket-Smith, der egenhændigt havde oprettet faget små 10 år i forvejen, og som nu ene mand underviste en håbefuld flok på en halv snes studenter. Han var af den kulturhistoriske skole med en stærkt geografisk bias. Uddannelsen pegede dengang entydigt mod en rekruttering til museumsstillinger ved Etnografisk Samling, og undervisningen var derfor tilsvarende konkret. Der krævedes et solidt kendskab til folkeslagenes materielle og erhvervsmæssige karakteristika, mens det sociale og åndelige liv opfattedes som sekundære afdelinger af kulturen. Birket-Smith havde dog forståelse for feltarbejdets betydning ikke mindst i kraft af sin beundring for Knud Rasmussen, som han oplevede på 5. Thuleexpedition.

Det var en fragmentarisk verden, vi lærte at kende i studietiden. Monografier af folk som Malinowski lukkede bittesmå lokalsamfund inde som monader, og kulturelementer – løsrevne fra deres kontekst – spredtes ud over jordkloden som en permanent steppebrand. Og samtidig invaderede biologiske forklaringsmodeller etnografien med gamle og nye teorier som evolutionisme og funktionalisme.

Midt i den voldsomme vidensakkumulering voksede forvirringen!

Og så kom Heroen – Lévi-Strauss. Men ikke på én gang – som en åbenbaring. Det var han alt for svært tilgængelig til.

Birket-Smith havde i 1952 deltaget i et vigtigt symposium i New York ledet af Kroeber, hvor 50 fremtrædende forskere bidrog med papers til det, der blev den

tids encyklopædiske håndbog i faget, under titlen *Anthropology Today*. I foråret 1955 satte Birket-Smith os så til at gennemgå en række af de nu publicerede artikler. Jeg valgte den af en vis Lévi-Strauss om „social structure“. Og det var unægtelig lidt af et chok.

Hvor man i Danmark dengang altid gik ud fra empirien, de sansbare erfaringer, som det elementære grundlag for lokalkulturen, og eventuelt derpå via komparation kunne udvide forståelsen til regionale kulturområder, så afskrev Lévi-Strauss denne synlige verdens prioritet. Han var i stedet inspireret af den lingvistiske teori hos folk som Roman Jacobsen og Saussure.

Den sproglige babyloniske forvirring kan som bekendt reduceres til brugen af et meget begrænset antal fonemer eller bogstaver, der hver for sig ikke har betydning, men får det ved den relation, de indgår i. Altså at is og si ikke betyder det samme, men får specifik betydning igennem bogstavernes indbyrdes modsætning og position. Og ligesom man i sprog kan operere med et system, der består af få elementer og et begrænset antal regler, og således kan komme fra det enkle sprogsystem til de myriader af udsagn og meninger, vi alle er i stand til at udtrykke, således også med kulturen.

Kulturen er nemlig også for Lévi-Strauss ét stort kommunikationssystem.

Lad os lige genopfriske, hvad Lévi-Strauss forstår ved struktur. Man fatter det lettest med et eksempel fra musikken, som Lévi-Strauss ofte fremdrog som model. Når et stykke musik, der oprindeligt foreligger som trykte noder i et partitur, spilles på klaver, optages på grammofonplade eller bånd, transmitteres via radio for endelig at nå lytterens øre og bevidsthed, så passerer musikken gennem en lang række af transformationer. Det, der nu er fælles for alle disse manifestationer, er musikkens struktur. Musikken er også et godt eksempel på strukturalismens krav om synkron analyse, for i et partitur foreligger jo samtidig alt det, som kan spilles som et forløb. (se ligeledes Fock 1977)

Der foreligger en kode, der er nødvendig til dechifring af partiturets system. Først med denne voldsomme abstraktion er man i stand til at drage sammenligninger ud fra rent formelle kriterier og dermed drage slutninger, der ikke længere er lokale og specifikke, men globale, tværfaglige og almenmenneskelige.

Når kultur ifølge Lévi-Strauss kan opfattes som kommunikationssystemer, er det, fordi menneskers symbolske aktivitet altid forudsætter kulturspecifikke koder for at muliggøre meningsudveksling og socialt liv, og de udvekslinger, Lévi-Strauss beskæftigede sig med, var de berømte tre: udvekslingen af kvinder (i slægtskabssystemer), udveksling af varer og tjenesteydelser (i økonomien og inspireret af Mauss) og endelig udveksling af meddelelser, der jo bl.a. drejer sig om myter, totemistisk klassifikation og kunst, det, der fylder så meget i Lévi-Strauss' produktion – for ikke at sige „hans oevre“.

Lévi-Strauss som person er kolossalt alsidig og videbegærlig lige fra sin barndom. Han giver faktisk mange personlige oplysninger til bedste rundt om i sine skrifter (se f.eks. Lévi-Strauss 1978). Som barn ville han f.eks. komponere en opera og skrev librettoer og malede sætstykker dertil. Men han var ude af stand til at skabe musikken, fordi – som han siger – noget manglede i hans hjerne. Som voksen erkender han, at komponistens musikskabelse er en medfødt evne, som han mangler, og som bl.a. betyder, at han kommer til at arbejde med myter i stedet for musik. Det var sådanne tanker, der fik ham til at anskue genrerne musik og mytologi som børn, avlet af sproget, hvor musikken fokuserede på lyden og myten på betydning.

Lévi-Strauss afslører også, at han hele livet igennem har interesseret sig bredt for naturvidenskabernes landvindinger, og hans barndomsfavorit var geologien. Hans ahistoriske og antievolutionistiske holdning udspringer faktisk fra en opfattelse af tiden, som den udfolder sig i geologien, hvor landskabet i dets ydre form og med sit organiske liv bygger på såvel urfjeld som langt senere sedimenter, hvor tid og rum blander sig i en levende diversitet og sidestiller en periode med en anden.

Således opfatter han også antropologiens og kulturenes tid. Geologi som disciplin drejer sig jo om, at noget – tilfældigt – bliver til noget andet og tredje som følge af store tektoniske og termiske kræfter, i én stor forvirring. Og som globalt set er sammenhængende og underkastet et fælles sæt af lovmæssigheder.

Ved induktion fra de konkrete tilfælde til de generelle love og reglerne for dem, nåede man den egentlige virkelighed. Disse tanker inspirerede Leach – med britisk empirisk baggrund – så meget, at han i *Rethinking Anthropology* udbryder sit ekstatisk: „Instead of comparison let us have generalizations; instead of butterfly collecting let us have inspired guesswork!“

Det var noget, man kunne forstå! Lévi-Strauss ser altså den synlige verdens manifestationer som tilfældige og søger længere ned. I sine yngre år i USA fandt han i gamle Boas en delvis åndsbeslægtet, som man kan se af det Boascitat, han sætter over sin berømte artikel „The Structural Study of Myth“, (Lévi-Strauss: 1958) og som lyder: „Det synes som om mytologiske verdener er blevet opbygget blot for at blive nedbrudt igen, og at nye verdener blev skabt af fragmenterne.“ Boas var nu slet ikke strukturalist. Det lykkedes ham aldrig at gennemføre de forventede generaliseringer. Lidt ondskabsfuldt sagde man, at hans kulturbegreb var som et løg, der blev skrællet, og til sidst var der intet tilbage.

Men for Lévi-Strauss har strukturalisme altid først og fremmest været en metode, og den skulle kunne appliceres på alting, også på spørgsmålet om personlig identitet og individualitet. For Lévi-Strauss opfatter sig selv som det tilfældige eksemplar, og hans livsværk taler igennem ham uafvidende, altså på samme

måde som han ser f.eks. myterne som tænkende sig igennem menneskenes tale, frem for at det er menneskene, der udtænker dem. Vi er kun talerør for det kollektivt ubevidste.

Derved forkaster han også historien som privilegeret videnskab og henter i stedet sine analogier og modeller både fra lingvistikken og matematikken, fra logikken og musikken, fra naturvidenskaberne og humaniora. I mine øjne er det Lévi-Strauss' største indsats, at han via disse abstraktioner almengør antropologiens materiale til et altfavnende alternativ til historisk videnskab, hvor den hidtil havde været betragtet som en afgrænset, til dels eksotisk disciplin.

For Lévi-Strauss er Wagners Rhinguldet lige så relevant at inddrage i en analyse som trobriandernes ægteskabsregler eller vestlig malerkunst lige så relevant som de såkaldte totemistiske klassifikationer og mytologierne.

Som jeg nævnte i begyndelsen, var jeg netop kommet hjem fra feltarbejde i Amazonas, hvor jeg havde indsamlet bl.a. et større mytemateriale. Dengang i 1955 blev jeg – ved hjælp af Lévi-Strauss' studier, pinligt opmærksom på min egen præliminære og meget mangelfulde analyse, som måtte beriges af hans indsigt. Især hans analyse af tricksterfiguren, som mediator mellem agerbrug og jagt og videre den fundamentale dualisme liv og død blev en enorm inspiration for mig senere hen, da den havde relevans for en mængde både syd- og nordamerikanske indianerkulturer. Det blev pludselig klart, at her var tale om en global og almen figur, en slags modspiller til de kendte og lidt kedelige kulturhøroer, der også befolker det amerikanske dobbeltkontinent.

Jeg brugte for lidt siden Lévi-Strauss' citat af Boas om myternes fragmentering og nystrukturering. Det kan passende minde os om et af Lévi-Strauss' heldigste begreber, nemlig bricolage, altså den logik, som især skriftløse folk betjener sig af, og som kan oversættes ved „brugen af det forhåndenværende søms princip“. Bricolage, altså tusindkunstnerens evne til at inddrage nyttige – allerede brugte – enkeltheder i nye helheder, forekommer at være en hjælpsom model for tricksters globale udbredelse, en logisk snarere end en historisk spredning.

Lévi-Strauss har i hele sit lange liv været udsat for kritik, ikke mindst fra empirisk hold, men vi – hans proselytter – siger: What is knowledge against mere insight! Lévi-Strauss udtænkte mange modeller til at forklare den konkrete verden – tænk f.eks. på hans allianceteori, men han krævede ikke at andre skulle benytte dem, hvis de ikke viste sig hensigtsmæssige. Derfor blev strukturalismen lidt af et valg for den enkelte forsker, og for mit vedkommende blev den præcis rette opfattelse til rette tid.

Lévi-Strauss' strukturalisme er en erkendelsesteoretisk retning, der jo ikke stopper ved den faglige, professionelle anvendelse. Den bliver også et personligt anliggende, som en speciel måde at opleve og forstå verden på. Da jeg for

en måneds tid siden besøgte Louisiana, blev jeg igen mindet om det. Her udstiller Per Kirkeby sine store lærreder, der i den grad er strukturalistisk tænkt, hvor lag på lag af overmaling skjuler billedets tilfældige begyndelse. Det interessante er, at Kirkeby startede ud som geolog og således selv har taget sin faglige model med over i maleriet. Havde jeg råd, ville jeg faktisk gerne sende et Kirkebymaleri ned til Lévi-Strauss som fødselsdagsgave.

Men nu bliver det blot til en tak. Tak, Lévi-Strauss, for indsigt og paradigmeskift. Og tillykke.

Litteratur

Fock, Niels
1977

Structuralisme. I: M. Blegvad, N. Fock, O. K. Pedersen, P.N. Rasmussen & G. Sjöblom (red.): Samfundsvidenskab. Fremkomst og udvikling. Serie: Samfundsfag, bind 8. København: Gad.

Lévi-Strauss, Claude

1958

Myth. A Symposium. Bloomington: Indiana University Press.

1978

Myth and Meaning. London: Routledge & Kegan Paul.

